

Aleg. 277.

Sprawozdanie

Komisji gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego
w przedmiocie utworzenia osobnego oddziału melioracyjnego w Banku
krajowym.

Wysoki Sejmie!

Nikt nie może zaprzeczyć ekonomicznej doniosłości melioracyj rolnych, właściwie bowiem i ze znajomości rzeczy przeprowadzone powodują one niewątpliwie zwiększenie się produkcji i większą pewność takowej, w naszym zaś klimacie i geologicznym ukształtowaniu przeważnej części obszarów pod produkcję rolną zajętych, mają one niewątpliwie dla kraju naszego pierwszorzędne znaczenie.

Po całym szeregu zarządzeń, które z polecenia Wysokiego Sejmu i przy poparciu c. k. Rządu w dłuższym okresie lat, a faktycznie z powodzeniem w kierunku popierania melioracji rolnych, Wydział krajowy wykonał, naturalnym porządkiem rzeczy, z coraz większym naciskiem występuje na porządek dzienny kwestya funduszów, za pomocą których zarządzenia te i postanowienia, mogłyby być dla rolnictwa krajowego w całej pełni zużytkowanemi.

Pomijając tutaj całą akcyę popierania kultury krajowej na polu budowy rolnych, która jest co roku przedmiotem obrad i uchwał Wysokiej Izby i stanowi stałą a znaczną rubrykę w wydatkach krajowych, jakoteż i znacznym zawsze cieszy się poparciem c. k. Rządu, pobieżnie przynajmniej wyliczyć należy zarządzenia w wprowadzone już w życie, a mające na celu popieranie melioracji rolnych w ściślejszem tego słowa znaczeniu.

Takiemi są: urządzenie ekspozytur krajowego biura melioracyjnego i postanowienie powzięte w zeszłym roku, znacznego pomnożenia liczby takowych, z wyraźną wskazówką, że zajmować się one mają sporządzaniem i wykonywaniem planów i robót w kierunku odwadniania, nawodniania i drenowania gruntów pojedynczych właścicieli; wysłanie na koszt kraju i c. k. Rządu techników kształcących się w kierunku melioracyjnym do zagranicznych zakładów dla uzupełnienia uzdolnienia naukowego i praktycznego; urządzenie kursów dla dozorców melioracyjnych, którego dalsze trwanie dopiero przed kilku dniami Wysoki Sejm zapewnił. Popieranie w różnych okolicach kraju fabryk rurek drenarskich, których zakładanie na podstawie zeszłorocznych uchwał sejmowych i odpowiedniej subwencji rządowej jest właśnie w toku. Oto wszystkie zarządzenia, które stanowczo i skutecznie mogą wpłynąć i wpłyną niewątpliwie na podjęcie na szerszą skalę robót około melioracji rolnych nadmienionych, w całym kraju, gdzie one są i okażą się potrzebnymi.

To są też także żądania wyrażone w petycyach oddziałów c. k. Towarzystwa gospod. galicyjskiego i Towarzystw rolniczych okręgowych, Towarzystwa rolniczego krakowskiego, które w liczbie 17 komisji gospodarstwa krajowego do załatwienia przekazane zostały. W wyliczonych zarządzeniach zatem, znajdują wspomniane petycyce zadowolniające spełnienie swych żądań.

Jeden tylko punkt, będący także zarazem przedmiotem sprawozdania Wydziału krajowego, o którym mowa, nie został dotąd załatwionym, a ważna kwestya kredytu melioracyjnego oczekuje rozwiązania.

W praktycznej i bogatej Anglii przy użyciu znacznych sum ze skarbu publicznego za pomocą odpowiedniego przymusu, z korzyścią zastosowanego, zdołano w krótkim stosunkowo przeciągu czasu, osiągnąć znakomite rezultata. We Francyi za czasów 2-go cesarstwa, z sumy 100.000 milionów franków zaledwie około jednego miliona zużytkowali rolnicy dla celów melioracyj rolnych w ścisłym znaczeniu, gdyż przepisy warunkujące uzyskanie pożyczek z tego funduszu, były zbyt krępujące i nie praktyczne. W Saksonii tak zwane „Meliorationsrentenbanken“ przeważnie tylko w kanalizacjach miejskich, regulacji ulie i przebudowaniu domów pracowały, zużycie zaś tych kapitałów, w kierunku melioracji rolnych w ścisłym tego słowa znaczeniu, odnośniami przepisami ograniczone niewielkie oddało rolnictwu usługi. Według pruskiego prawa zaś udzielenie takiej pożyczki melioracyjnej z odnośnych instytucji finansowych (Cultur-Renten-Banken) uczyniono zależnym od tak zwanego Auseinandersetzungsverfahren i bardzo też nieznaczne osiągnięto wyniki, ba nawet do pewnego stopnia działanie tych instytucji było niekorzystne, bo z braku odnośnych koniecznych zastrzeżeń co do sposobu użycia kapitału dla celów melioracyjnych pożyczonego, obciążenie hipoteki większe, a właściwa i pożyteczna melioracya nieprzeprowadzona, były w wielu wypadkach powodem ruiny finansowej właściciela gruntu. W jednej tylko Bawaryi więcej pocieszające wyniki są do zaznaczenia. Wyznaczony bowiem fundusz 4 miliony marek wynoszący, a oddany do rozporządzenia ministra finansów, z przeznaczeniem użycia dla melioracji rolnych, obok odpowiednich zastrzeżeń co do wykonania robót, pomiędzy rolników, z przezornością rozdzielony więcej ma zapewnione powodzenie.

U nas kwestya kredytu melioracyjnego była przedmiotem obrad Wysokiego Sejmu jeszcze w roku 1880, które toczyły się na podstawie bardzo gruntownego sprawozdania ówczesnej Komisji kultury krajowej w dniu 19. lipca.

Wychodząc ze słusznego założenia, że zwykle dotychczasowe formy kredytu nieodpowiadają potrzebom kredytu melioracyjnego bada właściwość ówczesny referent tej Komisji poseł Gorayski, różnych rodzajów kredytu i twierdzi słusznie że:

„Kredyt hipoteczny przeważnie ma znaczenie przy pożyczkach większych lecz dorazowych, jak n. p. na spłaty rodzinne, na pokrycie istniejących a uciążliwych długów, przy kupnachs majątków i wszelakich transakcyach i t. p., lecz już z powodu swej długości, kosztów intabulacji i ekstabulacji, które tylko przy długoletnich terminach mniej uciążliwymi się stają, nie kwalifikuje się dla przedsiębiorstw melioracyjnych, które właśnie dla swego charakteru produktywnego raczej w kapitałach ruchomych, używanych częściowo w miarę postępu robót, zwykle na lat kilka rozłożonych, odpowiednią pomoc znaleźć powinny“.

„Wreszcie tam, gdzie zdrowy i siły dochodowej ziemi nieprzeciążający kredyt hipoteczny jest wyczerpany, wszelki nakład na podniesienie gospodarstwa stałby się niemożliwy, jeżeli inne jego źródła będą zamknięte, lub też rzeczywiście byłby niebezpiecznym, jeżeliby miał być zaciągany pod niewłaściwymi tak co do stopy procentowej, jak i co do terminów warunkami, — lub wreszcie w braku warunków zabezpieczających zużycie go na wskazane cele“.

Kredyt osobisty znowu jest za krótkim, żeby na przedsiębiorstwa gruntowe bezpiecznie mógł być użytym. Jeżeli zasadą nakładów melioracyjnych przedewszystkiem być musi, że przewyżka produkcji odpowiednią melioracyą uzyskana spłaci i pokryje poniesione koszta, to przy

gospodarstwie rolnem koszta te przynajmniej na lat dłuższy szereg rozłożone być winny, żeby osiągniętymi przez podniesione gospodarstwo płodami rolniczymi opłacone być mogły. — Podstawą zaś kredytu osobistego jest termin krótki 3-eh miesięczny, a jeżeli niektóre zakłady krajowe, chcąc przyjść w pomoc rolnikom, rozkładają pożyczki na spłaty 10-procentowe czyli na 2¹/₂ lat, to termin ten nie tylko, że jest za krótki dla przedsiębiorstw melioracyjnych, lecz nadto, jako na każdym 3-eh miesięcznym terminie wypowiedzialny, zupełnie już nakładom gruntowym nie odpowiada, lecz jedynie właściwym jest dla przemysłu rolniczego, jak gorzelnie, opasy, serownie itp.

„Zresztą warunkiem kredytu użytego na melioracje jest niewypowiedzialność do pewnego racjonalnie oznaczonego terminu, t. j. żeby rolnik włożywszy kapitał w poprawę gruntu, nie był zaskoczony koniecznością spłacenia go, zanim korzyści podniesionej produkeyi pokryć go zdołają. Kredyt więc wekslowy choćby przy najszczerzych ułatwieniach nie jest odpowiedni dla nakładów gruntowych“.

Lecz najważniejszą a odmienną od innych cechą kredytu melioracyjnego jest to, że gdy przy pożyczkach hipotecznych lub osobistych dłużnik dając wierzycielowi zabezpieczenie czy to rzeczowe czy osobiste, staje się nieograniczonym panem pożyczonego kapitału i może go użyć na jakiegokolwiek cele, kredyt melioracyjny winien zaś być jedynie tam skierowany, skąd źródło jego wychodzi, t. j. do podniesienia wartości i siły dochodowej gruntu, — a więc w szczególności na dokonanie melioracji dla której został przeznaczonym i to pod tak ścisłymi rygorami, by żaden grosz tak wypożyczonego kapitału na inne cele jak wskazane użytym być w żadnym razie nie mógł.

Tak więc różne właściwości dotychczasowych kredytów obecnie używanych odmienne od właściwości kredytu melioracyjnego, powodują do wniosku, że dla tego ostatniego nowe i odpowiednie celowi zasady, ustanowić należy. —

Nie można tedy nazwać zalecenia godnym projektu o którym w petycyach w ustępie 5tym żądań mowa, który brzmi: „zarządzić z organizowanie kredytu melioracyjnego w ten sposób, iżby w drodze kredytu melioracyjnego przeprowadzane melioracje gruntowe, były wykonywane przez organa krajowego bióra melioracyjnego, we własnym zarządzie, na co udzieliłby Wydział krajowy zaliczki, których zwrot na majątku odnośnym poprzednio zabezpieczony, po uskutecznieniu melioracji nastąpiłby z pożyczki na majątek zmeliorowany zaciągniętej, z instytucji udzielającej kredytu hipotecznego“. — Pomijając bowiem już w konsekwencji jego konieczność angażowania znaczniejszych funduszów krajowych i osobnej dla tego celu dotacji i nie zawsze i nie w każdym wypadku zupełne ich bezpieczeństwo, to już same trudności i koszta prawne i należytości skarbowe z proponowaniem urzędzeniem połączone, uczyniłoby by go żmudnem, trudnem i nie wygodnem, a w końcu pokazałoby się musiało, że tak jak we Francji i Prusach i Saksonii nie wielkie osiągnąćby można wyniki. —

Dobrze też to pojmował Wysoki Sejm w roku 1880. Gdy na podstawie wspomnianego powyżej sprawozdania Komisji gospodarstwa krajowego uchwalał zasady według których pragnął mieć urządzonym kredyt melioracyjny.

Zasady te które komisya kultury krajowej proponowała wówczas brzmia;

Raty amortyzacyjne pożyczek udzielonych pojedynczym właścicielom gruntów z funduszów krajowych, lub przez założony w tym celu zakład krajowy, lub wreszcie przez inny zakład kredytowy (na zysk nieobliczony), na osuszenie gruntów przez rowy i dreny, lub poprawę biegu wód niespławnych, mogą być podobnie jak prestacje do spółki wodnej (§. 23 Ustawy wodnej państw. z 30. sierpnia 1869) uznane za ciężar gruntowy, mający aż do wysokości 3-eh letnich zaległości pierwszeństwo przed innymi ciężarami rzeczowymi, bezpośrednio po państwowych podatkach i publicznych należytościach, i będzie ściągany w razie zaległości drogą politycznej egzekucji, a to pod następującymi warunkami:

I.

1 pożyczka w ten sposób udzieloną nie może w regule przekraczać 10 razowej sumy podatków bezpośrednich całego ciała hipotecznego, do którego meliorować się mające parcele należą.

Przy większych pożyczkach prawa wierzycieli hipotecznych mają być zapewnione w sposób analogiczny, jak w ustawie państw. z 6. lutego 1869 r.

2o rozpoznanie użyteczności zamierzonych robót melioracyjnych nastąpi przez właściwe organa rządowe i autonomiczne.

3o Zaliczki wypłacane będą na roboty już wykonane w miarę ich podstępu.

4o Ustawa krajowa a względnie statut zakładu kredytowego określi:

a) przedwstępne czynności celem uzyskania promessy,

b) sposób rozpoznania rozmiaru i pożytku zamierzonych robót melioracyjnych,

c) termin rozpoczęcia i wykonania robót, oraz nadzór nad tą czynnością,

d) nadzór nad wykonanemi robotami, oraz przepisy zmuszających do należytej ich konserwacji,

e) sposób wypłacania zaliczek na roboty wykonane w części lub w całości według szczegółowych postanowień,

f) obliczenie całego na meliorację wyłożonego kapitału, w który wchodzi wypłacone zaliczki, koszt finansowania kapitału, koszt podróży i diety inżynierów i innych organów, oraz wszelkie inne koszty w tym celu poniesione wraz z procentami,

g) sposób dostarczenia kapitału,

h) ustanowienie stopy procentowej,

i) wszelkie inne warunki, którym strony żądające pożyczki poddać się winny.

II.

Pożyczki w ten sposób zaciągnięte są niewypowiedziane ze strony wierzyciela.

Jedne z tych postanowień należą do zakresu działania Rady państwa inne zaś do ustawodawstwa krajowego inne wreszcie do przepisów wykonawczych, wszystkie jednak razem użyte stanowią nie wątpliwie najdoskonalsze podstawy do odpowiedniego rozwiązania kwestyi kredytu melioracyjnego. Przedewszystkiem zaś góruje tu zasada pierwszeństwa hipotecznego, dla tego kapitału który w celu melioracji użyty był — zasada która zresztą w ustawodawstwie austriackim nie jest nową, bo znajduje już precedens w ustawie wodnej z roku 1869 i ustawie o funduszu melioracyjnym z 30. czerwca 1884.

Obok podniesionej już wazności ekonomicznej melioracji rolnych w obec której pewne wyłączne przywileje dla kapitału mającego być w tym celu użytym byłyby usprawiedliwione, nie da się również zaprzeczyć twierdzeniu że wierzyciel nie ma prawa do zwiększonej przez meliorację wartości przedmiotu, że za tem nie dzieje się krzywda wierzycielowi hipotekę zajmującemu jeżeli się przed nim da pierwszeństwo kapitałowi użytemu rzeczywiście i wyłącznie na podniesienie wartości hipoteki, a nie miał też na podstawie nabytych doświadczeń żadnej wątpliwości że z meliorowaniem odpowiedniej przestrzeni rolnej z biernej robi ją czynną a wskutek tego czyni tak opłacanie procentów i amortyzacji dawniejszych na inne cele użytych pożyczek jak też i spłatę kapitału użytego na melioracje możliwym i pewniejszym.

W królestwie węgierskiem — gdzie z tak wielką skwapliwością i energią wszelkie myśli i środki zdążające do podniesienia ekonomicznego kraju tego są chwywane i w życie wprowadzane — dostrzeżono zaraz doniosłość tej myśli i jakkolwiek trudno by było może udowodnić że skrzystano tam z wspomnianych wywodów komisji kultury krajowej, to jednak analogia postanowień prawa węgierskiego z roku 1889 artykuł XXX z temi wywodami jest tak w oczy wpadająca iż trudno się oprzeć przypuszczeniu że prawodawcy węgierscy — mieli te wywody przed sobą, projektując wspomniane prawo.

Nie wszystkie szczegóły tych zasad jakie wspomniane propozycje z roku 1880 zawierają mogłyby zdaniem komisji gospodarstwa krajowego w pełni być zastosowanymi — w szczególności bowiem nie byłby słusznym przepis, po to wymieniona, a brzmiąca że „pożyczka w ten sposób udzielona nie może w regule przekraczać 10-cio razowej sumy podatków bezpośredniego całego ciała hipotecznego, do którego meliorować się mające parcele należą; mogłaby bowiem ta miara być w niejednym wypadku za wielką w innym nie wystarczającą — pierwszy miałby miejsce w majątkach przeważnie leśnych i małej przestrzeni pod uprawę rolną lub łąkową zajętej a drugi przy odwrotnym tychże kultur stosunku, i zdawałoby się jedynie słusznym by kilkakrotny iloczyn czystego katastralnego dochodu parcel na których melioracja ma być przeprowadzona był tym miarodajnym czynnikiem; inne jednak kontele tak jak w tenczas tak i dzisiaj są odpowiednie i konieczne.

Jak wyżej wspomnieć sobie pozwoliliśmy część zasad postawionych przez ówczesną komisję kultury krajowej należałaby do kompetencji ustawodawstwa państwowego a część do krajowej władzy prawodawczej i jej organów wykonawczych. Spostrzegł też tę różnicę zaraz przy dyskusji w pełnej izbie wówczas poseł Madejski i uczynił dodatkowy wniosek który też przez Wysoką Izbę uchwalonym został następującej treści: Sejm Królestwa Galicyi i Lodomerji wraz z W. Księstwem Krakowskim, wzywa c. k. Rząd, ażeby wyjednał w drodze ustawodawstwa państwowego wydanie postanowień, któreby z jednej strony utworzyły podstawę kredytu melioracyjnego dla pojedynczych właścicieli gruntów, z drugiej zaś oznaczyły warunki pod którymi kredyt ów użytym być może.

W odpowiedzi swej na to wezwanie c. k. Rząd zaznaczył w roku 1885 że oczekuje konkretnych propozycji, w tym przedmiocie — a w razie uznanej potrzeby rozważy jakie kroki tak w kierunku ustawodawczym jak administracyjnym możliwe i potrzebne będą, by żądaniu Sejmu zadosyć się stał.

W roku 1891 uczynił podpisany sprawozdawca w Izbie posłów Rady Państwa w Wiedniu wniosek analogiczny z wymienioną uchwałą Wysokiej Izby — a przy rozprawie w odnośnej Komisji — reprezentanci wszystkich stronniectw i krajów oświadczyli się w zasadzie za nim — jak również obecny na tem posiedzeniu reprezentant c. k. Ministerstwa sprawiedliwości i o ile wiadomo toczą się obecnie rokowania w łonie c. k. Rządu, co do przedłożę się mającego Radzie państwa projektu do prawa, przyznającego zasadniczo pierwszeństwo hipoteczne dla kredytu melioracyjnego i normującego warunki od dopełnienia których zależnem będzie korzystanie z tego przywileju w królestwach i krajach Monarchii. Wątpić też nie należy że w tym wypadku przyznane będą także dla odnośnych aktów i czynności urzędowych uwolnienia i ulgi w opłatach skarbowych.

Tak tedy kwestya urządzenia kredytu melioracyjnego u nas zdaje się być bliską rozwiązania i słuszną zdaniem komisji gospodarstwa krajowego była uchwała z dnia 5. stycznia 1892 mocą której komisja krajowa dla spraw rolniczych „uznaje potrzebę ażeby Wydział krajowy sprawę ułatwienia kredytu melioracyjnego na oku zachował i w czasie właściwym odpowiednie kroki u c. k. Rządu i Wys. Sejmu poczynił, a którą też i Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 6. kwietnia 1892 do wiadomości przyjął uchwalając zarazem wnioski wówczas przedłożone, a mające na celu głównie przygotowanie sił i urządzeń technicznych któreby możliwość podjęcia melioracji rolnych na szerszej jak dotąd przestrzeni kraju przygotowały.

Obecnie też nie widzi komisja gospodarstwa krajowego potrzeby doradzania Wysokiemu Sejmowi powzięcia postanowień urządzających ostatecznie akcyę w kierunku urządzenia ostatecznego dotyczącego kredytu melioracyjnego. — Osłą bowiem około której cała rzecz toczyć się musi — będzie niewątpliwie osnowa oczekiwanego prawa państwowego, którego wydania od c. k. Rządu domagać się przedewszystkiem należy. Dotychczasowe zaś działanie w przedmiocie w mowie będącym tak ze strony Wydziału krajowego jak Banku krajowego — opinie i zdania kół fachowych, jakoto Towarzystw rolniczych i komisji krajowej dla spraw rolniczych dostateczny przedstawiają materiał, aby w obecnej chwili opierając się na postanowieniach wspomnianego

przyszłego prawa państwowego — bez zbyt wielkiej straty czasu przystąpić do ostatecznej decyzji co do mających się ustanowić urzędzeń, które będą wskazane.

Na podstawie powyższych wywodów komisya gospodarstwa krajowego wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego w przedmiocie utworzenia w Banku krajowym oddziału melioracyjnego.

2. Sejm Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem krakowskiem wzywa powtórnie c. k. Rząd ażeby wyjednał w drodze ustawodawstwa państwowego wydanie postanowień, któreby z jednej strony utworzyły podstawę kredytu melioracyjnego dla pojedynczych właścicieli gruntów, z drugiej zaś oznaczyły warunki pod któremi ów kredyt użytym być może.

3. Petycye do l. S. 436, 536, 537, 538, 539, 634, 635, 716, 717, 718, 759, 760, 761, 833, 834, 943, 944, uznaje się niniejszem za załatwione.

Lwów, dnia 6. maja 1893.

Przewodniczący:

S. Polanowski w. r.

Sprawozdawca:

W. Struszkiewicz w. r.